

saker kunna framföras med orkester, om resurserna ej räcka till för de stora mästerverken med deras större krav på isynnerhet tillgång av solister? Och varför ej låta orkestern medverka även vid mera högtidliga gudstjänster? Med gott resultat har undertecknad med vederbörande prästerskaps goda minne låtit orkestern tillsammans med kyrkokören medverka på kyrkliga högtidsdagar och genom framförandet av mindre verk för kör och orkester berika gudstjänsten. Orgeln med sin särklang har naturligtvis sin givna plats som ledare av församlingssången och till ackompanjement av de liturgiska partierna, men vid framförandet av verk för kör med instrumentalt underlag kan och bör orgeln, synes det mig, samordnas med orkestern.

Gunnar Svennung.

Orgelfrågor.

En återblick över år 1930.*

Kyrkans instrument, orgeln, är sedan några år tillbaka föremål för ett intresse, som man tidigare knappast vågat drömma om. Här om vittna framför allt de talrika om- och tillbyggnader av äldre orglar samt uppförandet av nya instrument, vilka under senare år verkstälts; vidare anordnandet av orgelföredrag eller s. k. orgelandakter, orgelkonserter etc. på allt flera platser inom landet.

Av under året utförda orgelbyggnader må först nämnas om- och tillbyggnaden av orgeln i S:t Jacobs kyrka, Stockholm. Instrumentet, som förut räknade 62 stämmor, fördelade på tre manualer och pedal, har utökats till att omfatta 83 st., fördelade på fyra manualer och pedal, inkl. fjärrverk och högtrycksverk. Arbetet har utförts av firman Åkerman & Lund, Sundbyberg. (Angående denna orgels historia och byggnad se W. Åhlén: "S:t Jacobs kyrkoorgel", utgiven å Diakonistyrelsens förlag till orgelns invigning den 1 mars.)

I Skeppsholmskyrkan, Stockholm har firman Setterqvist & Son, Örebro uppfört ny orgel om 28 stämmor, varvid dock hela pipbeståndet av det förutvarande instrumentet (12 stämmor) kommit till användning. Bland nyuppförda orglar i landsorten märkes orgeln i Tranås' nya kyrka, 28 stämmor, 2 manualer och pedal; orgelbyggare: Åkerman & Lund.

Regelbundet återkommande orgelafton, resp. musik- eller orgelandakter, ha under året flerstädes ägt rum; i Stockholm i Engelbrektskyrkan och S:ta Clara kyrka i regel var fjortonde dag, med inslag av violin- eller cellosoli, i S:t Jacob i regel var fjortonde dag, under sommarmånaderna varje vecka och under denna tid med vokalt inslag, eljest uteslutande orgelmusik med avslutande församlingssång, i Storkyrkan i samband med helgsmålsbön varje vecka under hela året. Kyrklig orgelmusik har även

*) Rapport avgiven vid Kyrkosångens Vänners Centralkommittés sammanträde i Stockholm 8—9 jan. 1931.

kommit till utförande i Tyska kyrkan (S:t Gertrud) och i Hedvig Eleonora kyrka i samband med därstädes anordnade kyrkomusikafton samt vid Engelbrektskyrkans och S:t Jacobs kyrkas musikgudstjänster.

Bland orter ute i landet må nämnas Uppsala, där musikandakter ägt rum i domkyrkan varje vecka och i Lunds Domkyrka.

Vid årets stora kyrkomusikmöten i Stockholm och Örebro har orgelmusiken varit synnerligen rikligt företrädd. Vid riksmötet i den förra staden hade icke mindre än fyra orgelföredrag anordnats, nämligen i Gustav Wasa-kyrkan av Otto Olsson, program: såväl klassisk som modern musik; i Blå Hallen Stadshuset av Bernhard Pfannstiehl, Dresden, program: klassisk musik, i S:t Jacobs kyrka av W. Ahlén i samband med morgonbön 2:a mötesdagen, program: för-bachska mästare och J. S. Bach samt likaledes i samband med morgonbön tredje mötesdagen, program: mera modern musik. Vid samma möte förekom inslag av orgelmusik även vid Motettaftonen i Oscarskyrkan (Patrik Vretblad), vid Bach-konserterna i Engelbrektskyrkan (Oskar Lindberg) samt vid mötets öppnande i Storkyrkan (David Wikander). Vid kyrkosångsmötet i Örebro ägde tvenne orgelkonserter rum, vid vilka Herman Lindquist, Västerås och Oskar Lindberg, Stockholm framförde såväl klassisk som modern orgelmusik. Från örebromötet är även att anteckna ett föredrag "Om orgelbyggnad" av Otto Olsson. Enligt vad som försports ha orgelföredragen i allmänhet varit talrikt besökta, isynnerhet kan detta sägas ha varit fallet med de i huvudstaden under sommaren anordnade orgelandakterna. Av allra största betydelse, när det gäller att för en större allmänhet förmedla orgellitteraturens mästerverk, har förvisso varit de konserter, Radiotjänst utsänt från olika kyrkor i landet. Dylika radiokonserter ha i regel ägt rum tre gånger i månaden.

Av under året utgiven litteratur för instrumentet märkes endast ett arbete av svensk komponist, nämligen Preludier på koralmotiv av Daniel Rudin, Diakonistyrelsens bokförlag.*) I manuskript föreliggande emellertid åtskilliga kompositioner, vilka äro av den art, att man hoppas de inom kort skola komma ut i tryck. Sådana tonsättningar äro "O wie selig seid ihr doch, ihr Frommen" koralsättning och variationer av John Morén Melodie av J. Morén, Adagio av Yngve Sköld samt Pastorale av Hilding Hallnäs, samtliga stycken med undantag av det sistnämnda framförda vid orgelandakter i S:t Jacobs kyrka, och vidare två orgelkoraler av David Wikander: Förlossningen är vunnen och Guds rena lamm.

Av orgelkompositioner, utgivna å utländska förlag, ha följande blivit anmälda i Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt gudstjänstliv:

Karl Straube: Alte Meister des Orgelspiels, Neue Folge (del I o. II), Peters förlag, Leipzig;

Michael Praetorius: Sämtliche Orgelwerke, Kallmeyers förlag, Berlin;

Arnold Mendelssohn: Orgelvorspiele op. 104, Peters förlag, samtl. rescenc. av Otto Olsson;

J. S. Bach: Orgelbüchlein, Bärenreiter-Husgale;

*) Resenc. av J. Morén i Tidskrift f. kyrkomusik och Svensk gudstjänstliv och Ahlén i Kyrkosångsförbundet.

J. S. Bach: Orgelchoräle Manualiter, Bährenreiter.

Reinhard Schwarz: Drei Choräle für Orgel, Bährenreiter.

Av litteratur rörande orglar och orgelbyggnad ha följande under året utkomna arbeten anmälts i svenska tidningar och tidskrifter:

C. Mahrenholz: Die Orgelregistern, ihre Geschichte und ihr Bau, Bährenreiter-Verlag, resenc. i Tidskr. f. Kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv av Waldemar Ahlén samt

Waldemar Ahlén, S:t Jacobs Kyrkoorgel resenc. i Tidskr. för Kyrkomusik av Tore Torlind och i Nya Dagl. Alleh. av Nanna Lundh-Eriksson.

Uppsatser om orglar ha förekommit i Tidskrift f. kyrkom. och sv. gudstjänstliv av Oskar Lindberg: Engelbrektskyrkans nya orgel och av C. E. Rosenquist: Nutida strävanden inom orgelbygget samt i den av Riksantikvarien redigerade tidskriften Fornvännen av Berit Wester och Henry Weman: Våra gamla kyrkliga orgelverk.

Det utomordentligt stegrade intresse för orgelkonsten, som sålunda kan konstateras, är givetvis för alla orgelvänner den största anledningen till glädje. Men äro manne alla församlingar medvetna om den skatt och det rika kulturarv från gångna tider, som de äga i sina *gamla orglar*? Att man å många håll i handling ådagalagt, att man har blicken öppen för de värden, dessa innesluta, må villigt erkännas. Men å andra sidan kan väl icke förnekas, att flerstädes grova förseelser begåtts — man må väl hoppas omedvetet — när det blivit fråga om att bygga om orglar. Hur många stämmor med gammal, äkta orgelklang ha t. ex. här och där icke blivit nedskrotade för att lämna plats åt nytt pipbestånd, ofta absolut underlägset det förra framför allt ifråga om klang. I denna för vår orgelkultur så ytterst viktiga fråga ha vi säkerligen mycket att lära av den i våra dagars Tyskland så livaktiga "Orgelbewegung", vilken främst på sitt program kan sägas ha satt: *Vakt omkring de gamla orglarnas värden*.

I anslutning till vad sålunda antytts rörande våra gamla kyrkoorglar, tillåter sig undertecknad i detta sammanhang föreslå, att Centralkommittén behagade gå i författning om vidtagandet av de åtgärder, som kunna anses vara påkallade, för att ifrågavarande kulturvärden så långt möjligt är åt resp. kyrkor bevaras.

Waldemar Ahlén.

Kyrklig konst.

Översikt av litteraturen under 1930.

Litteraturen om kyrklig konst under föregående år är mindre omfattningrik och även mindre betydelsefull än under 1929. Det mesta finner man spritt i tidskrifter.

Ett viktigt avsnitt av den äldsta *romanska* kyrkokonsten behandlar *Sten Anjou* i sin doktorsavhandling, "Heliga korsets kyrka i Dalby", som blivit föremål för granskning bl. a. i Tidskrift för konstvetenskap (av *Gerda*